

התקינה בעולם

אפשר גם אחרת

רות ניתן על ידי חברה פרטית לא מפתיע לגלות שהוא יעיל בהרבה. משך הבדיקה של מוצרים חשמליים עומד על חודש ימים. מוצרים בעלי מרכיבים כימיים נבדקים במשך חודשיים. הפרי דוקס הוא שבאירופה מכירים גם בבדיקות תקינות של מעבדות ישראליות פרטיות, כך שמוצרים שפותחו בארץ ולא עברו את הדרך הפתלתלה במכון התקנים הישראלי, קיבלו אישור מיידי ומהיר באירופה.

במדינות אחרות בעולם המערבי ענף התקינה הופרט מוזמן. כך למשל בגרמניה אין מכון תקנים ממשלתי אלא מעבדות פרטיות בלבד. חברה המבקשת לשווק מוצרים כלל לא חייבת לערוך להם בדיקת בטיחות, אך היא נוטלת על עצמה סיכון שלא בדיקה וללא תו תיאלץ לפצות את רוכשי המוצר אם ייפגעו מהשימוש בו. לכן, הרוב המכריע של המשווקים פונים לקבל תו תקן מאחת המעבדות הפרטיות הפועלות במדינה. כשהשרי

ליות באופן גלוי. "כל הזמן יש יבואנים שמנסים לשחד את הפקידים ולהבריח מוצרים לארץ. בשל התקנים המחמירים שלנו יבואנים רבים אינם מרררים צים מן הבדיקות ומנסים בכל דרך להבריח מוצרים. עד כה לא אירע מצב בו עובדים קיבלו שוחד", טענה אז הדוברת. אפשר להניח שלא על הכל היא ידעה או יודעת.

אותו בכיר ברשות הלאומית להסמכת מעבדות מפנה את תשומת הלב גם לכך שמכון התקנים, אף שהוא גוף ממשלתי, מתחרה למעשה בשוק הפרטי. מבנה הכלאיים הזה נוצר משום שהמדינה הבינה שמתן אישורי תקינות לא חייב להיעשות על ידי גוף ממשלתי אלא ניתן להעניק את הסמכות הזו למעבדות פרטיות, ובלבד שהן עצמן יעמדו בתקנים. כך יהיה ענף התקינה יעיל בהרבה. הממשלה ופקידיה לא יאלצו לבדוק עשרות אלפי מוצרים אלא יסתפקו בבדיקה מחמירה במיוחד של מספר מעבדות שיתחרו בינו לבין עצמן והמעבדות הן אלה שיבדקו את המוצרים. לשם כך, הוקמה הרשות להסמכת מעבדות והוקמו מעבדות המוסמכות להעניק אישור תקן. אותן מעבדות אכן פועלות בתנאי תחרות. אלא שכפועל יוצא מהמצב ההיסטורי, אותן מעבדות נאלצות להתחרות בחלק מהענפים גם במכון התקנים הממשלתי משום שהסמכות להעניק תו תקן באותם ענפים לא נשללה ממנו. "קח את הנושא של ISO 9000, שהוא בכלל תו איכות בין לאומי ולא תו בטיחות, כלומר אין קשר בינו ובין תקינה. מדוע מכון התקנים הממשלתי צריך להתחרות במעבדות פרטיות המוסמכות להעניק את תו האיכות הזה בדיוק כמוהו? מדוע צריך לממן את מתן תו האיכות הזה מכספי המדינה? מה ההיגיון שיופועל גם על ידי שירות יצבורי בשעה שמעבדות פרטיות מבצעות את אותה עבודה בדיוק? זה גם יוצר תחרות לא הוג'נת משום שתו תקן ממשלתי תמיד ייחשב לסמכותי יותר ויהיה בעל הילה לאומית".

"אני לא מאשים את אנשי מכון התקנים ואין לי שום דבר אישי נגדם", אומר יוסי סימנטוב. "הם בסך הכל עושים את מלאכתם בהתאם למה שנקבע בחוק של המדינה. הם עובדים לפי הספר ולא עושים דור קא, אבל התוצאה היא פגיעה בייצוא כי חברות כמו שלי, שמוכרות ל-60 מדינות בעולם ויש להן כל תווי התקן האפשריים, כבר עברו לסין. מה הן צריכות את הבלאגן הזה?"

קשר השתיקה

לבד מהביקורת על מכון התקנים יש מוטיב נוסף המופיע שוב ושוב בסיפור והוא השתיקה. בינם לבין עצמם רבים מאוד מהעומדים איתו בקשר, מקטרים על המכון אלא שכאשר מבקשים מהם לספר בפומי בי את סיפורם, לא אחד ולא שניים סוכרים את פיהם אף שבטנם מלאה. קשר השתיקה מגיע גם לגופים הרשמיים האמורים לייצג את הסוחרים והיצרנים התלויים במכון. כך למשל השיבה דוברת איגוד לשכות המסחר לפניית מקור ראשון: "אנחנו לא רוצים לדבר. הנושא מורכב ורגיש".

מדוברות מכון התקנים ומיועץ התקשורת שלהם נמסר שהשאלות שהופנו אליהם מגמתיות. תגובה עניינית על השאלות לא הגיעה עד סגירת הגיליון.

לוח בגוף ממשלתי ומונופוליסטי שסגנון וקצב העיבוד שלו צפויים וידועים מעוררת היתקלויות בינו לבין היבואנים.

עוד מסתבר, שבניגוד למעבדות הפרטיות הנתרות לביקורת חיצונית של 'הרשות להסמכת מעבדות' הרי שמכון התקנים בודק את עצמו על ידי גוף ביקורת פנימי.

"היו ויש לי לא מעט לקוחות שנתקלו בבעיות כשעמדו מול מכון התקנים" אומר עו"ד גיל גדל המתמחה בדיני יבוא ויצוא ובסחר בין לאומי. "החל במוצרים מתחום האלקטרוניקה ועד מוצרים לתינוקות. המציאות היא שיש יותר ויותר קשיים לשחרר מטענים מהמכס. רק היום התקשר אליי יבואן שמכון התקנים אישר לו את המוצר וכעת טוען שהוא לא עומד בתנאי התקן. אם כל חטאת היא היעדר התחרות. אין להם צורך להתייעל ולכן המצב קשה מהבחינה התפעולית. לוקח להם הרבה זמן - לעיתים חודשים - לערוך את הבדיקות, קודם של האבטיפוס ואחר-כך של הסחורה עצמה. קשה מאוד לעשות עסקים בצורה כזו. ההשקיה הזו היא מחסום סחר". גדל לא קונה את החששות שתחרות בין מכונים פרטיים פרטיות תעורר שוחד ותפחית את האיכות. "עובדה שבתחום מעבדות המזון, שנמצא באחריות משרד הבריאות, מתקיימת תחרות והמערכת עובדת יפה. ניתן להקים כמה מעבדות ולפקח עליהן".

גם התיבועה ליצור תחרות מול מכון התקנים אינה חדשה. לפני שנתיים הכריע בג"ץ בעתירה שעסקה בדיוק בעניין הזה ופסק שבתחום היבוא המונופול יישאר בעינו. השופטים אימצו מסקנות ועדה בראשות פרופ' סיני דויטש שקיבלה את טיעוני המכון והלובי התומך בו. גם הממונה על התקינה במשרד התמ"ת תמך בשימור הבלעדיות למכון. מנגד, גוף ממשלתי מקביל - הרשות הממשלתית להסמכת מעבדות - הכופף גם הוא לתמ"ת השמיע קול צלול אחר. ראשי המכון טענו בתוקף כי המכון מהווה חסם לייבוא "המצב כיום אבסורדי", אמר אז איתן שרון, סמנכ"ל הרשות להסמכת מעבדות למרכז המחקר והמידע של הכנסת. "מעבדה שהוסמכה ע"י הרשות ואושרה ע"י הממונה על התקינה לא רשאית לבצע למוצרי יבוא את אותן הבדיקות שהיא עורכת למוצרי ייצוא. לערמת זאת, ברגע שמשלוח הייבוא עבר את שערי המכס ונכנס לתחומי המדינה, רשאיות המעבדות לבצע בדיקות בתחומי הסמכתן. בהקשר זה יש לציין כי יבואן שנבדק בנמל לרוב לא יפנה אחר כך למעבדה פרטית לבצע בדיקות איכות. התוצאה היא שמכון התקנים הוא מונופול".

בעקבות בג"ץ, הרשות הלאומית להסמכת מעבדות הורידה פרופיל והשלימה עם הבלעדיות של מכון התקנים. עם זאת, בשיחות סגורות ראשי הרשות משוכנעים שבג"ץ טעה. גורם בכיר ברשות מסביר כי באופן אישי ומקצועי הוא משוכנע שהמכון היה ועודנו מחסום לייבוא. רשמית אינו יכול לומר זאת. "ההנחה שמכון תקנים יצבורי יהיה יותר אובייקטיבי לא עומדת במבחן המציאות בתקופה של הפרטות", הוא אומר ברומזו לחשדות התמ"ת דיים האופפים את פעילות המכון - חשדות שבחלקם התאמתו. בשנים האחרונות נחשפו מספר פרשיות שבהן עובדי המכון, בכללם בכירים, קיבלו שוחד מיבואנים. דוברת המכון הודתה אז בבעיית